

פסחים מט

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

[א] ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל לפני השבת דברי ר"מ - רש"י והר"ן והמלחמות מבארים, דמבער הכל חוץ מכדי אכילתו בשבת.

[בעל המאור כתב דר"מ סובר שמבערים הכל ממש לפני השבת, וסברת ר"מ לשיטתו דאמר [לעיל יא:] שורפין בתחילת שש, משום שר"מ סובר כמו ר' יהודה שאין ביעור חמץ אלא שריפה, ולכן יש לחוש שישתייר חמץ ולא יוכל לשרפו בשבת.] וחכמים ס"ל שיכול לבער בכל דבר ולכן יכול לשייר בכדי אכילתו, ואם ישתייר בשבת יכול לזרותו לרות. וראב"ד דוחה שאין ראייה מדתנן שורפין בתחילת שש, משום שגם לדעת חכמים מצותו לכתחילה בשריפה.]

הפנ"י כתב ששאר הראשונים חולקים על הבעה"מ, משום שמחלוקת ר' יהודה ורבנן היא לאחר זמן איסורו [לפי שיטת תוס' לעיל יב:] וא"כ בשבת שלא הגיע זמן איסורו לכו"ע השבתתו בכל דבר. ואף לשיטת רש"י שסובר שהמחלוקת היא לפני זמן איסורו, זה דוקא בערב פסח שחל ביום חול, אבל אם חל בשבת שא"א לשרוף, מודה ר' יהודה שהשבתתו בכל דבר.

2. ספר דבר יעקב

[ב] וחכמים אומרים בזמנו - דעת חכמים שאינו צריך לבער לפני השבת, אלא מבער כל החמץ שישאיר לו בשבת. [ר' יונתן מלוניל מבאר שמבער החמץ בשבת ע"י שנותנו לגוי או לבהמה שיאכלם. בעל המאור מבאר שמבער בשבת ע"י שמפרד לרוח. ואע"פ שמדרבנן אסור לעשות כן, כאן התירו משום מצות ביעור.]

המגן אברהם [סימן תמו-ב] כתב דאפשר שזריית חמץ לרוח אסור מה"ת, כמו הרוקק לרוח והרוח מפזרת הרוק, שכתב הרמ"א [סו"ס שיט] בשם הירושלמי שחייב משום זורה.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

זמן ביעור חמץ בחל ע"פ בשבת

מתני'. י"ד שחל בשבת מבערין את הכל מלפני השבת. במשנה מבואר ג' שיטות א. שיטת ר"מ דס"ל דמבערין כל החמץ בי"ג, והיינו דס"ל דמאחר דאין ביעור חמץ אף בזמנה אלא בשריפה, ובשבת א"א לשרוף. לכך העתיקו חז"ל את זמן הביעור משבת שהוא י"ד לע"ש שהוא י"ג, שחייב לבער כל החמץ שברשותו בי"ג, והתירו לו ב' סעודות בצמצום לאכילת סעודות שבת, ולפי"ד ר"מ זמן שריפת החמץ הוא כל יום י"ג שהוא ע"ש עד כניסת השבת וכלישנא דמתניתין מלפני השבת ול"ש בו זמן דשעה חמישית וכו' כבי"ד. (וכצד זה כ' הבעל המאור אלא שכ' דאה"נ אף ב"ס אסור לשבת עיי"ש"ה).

אמנם ש"ר כתבו לבאר דר"מ לא ס"ל דאין ביעור אלא בשריפה, ומ"מ העתיקו חז"ל זמן הביעור משבת לע"ש והוא משום דעלול לבוא בביעור החמץ בש"ק לידי מכשולות דטוחן הוצאה או מבעיר ואף איסור דרבנן שיתנו לנכרי שיוציאו מרשותו שאסור מדרבנן ולכך העתיקו כל זמן הביעור בהחלט לי"ג.

וחכמים ס"ל דזמן הביעור הוא בשבת דלא חששו לתקלה בזה אלא מאבדו בדרך היתר ולא פלוג רבנן בזמן ביעורו דלעולם הוא בי"ד בשעה חמישית.

וראב"צ קאמר דתרומה מלפני השבת וחולין בזמנו. ולכ' לא נתבארה שיטתו האם זמן הביעור ככל השנים ב"ד או שהעתיקהו ל"ג, והנה מלשונו "וחולין בזמנו", משמע דס"ל כחכמים דזמן הביעור נשאר ל"ד, אך אי הכי צ"ב אמאי תרומה מלפני השבת. והנה בגמ' נתבאר דטעם דתרומה טהורה בע"ש דמיירי באופן שלפי ידיעתו לא יבואו לו כהנים לאכול התרומה ושאיני מחולין דשכיחי יותר אורחים שאולי יבואו ויאכלו את החמץ בשבת ומשא"כ תרומה טהורה דבעי כהנים בטהרה.

ונראה דאכן ראב"צ סובר דזמן הביעור הוא "גם" ב"ג שהוא ע"ש וע"כ לעולם עדיף להזדרז לבער החמץ ורק בחולין שאולי יבואו אורחים, בזה יכול להשהותו לשבת שהוא ג"כ הזמן לביעור, וכ"ה מדוייק בלשון רש"י ד"ה תרומה... חולין "אין צריך" לבער אלא בזמנו, והיינו דאם רוצה באמת יכול לבערו מע"ש ואין בזה כל תשחית או הפסד קיום מצות ביעור בזמנו, אבל אין צריך לזה ויכול לבערו בזמנו בשבת.

והנה מנהגינו עתה לכ' כראב"צ דהרי"ף פסק כוותיה, וע"כ לכתחילה יבער הכל מע"ש דמאחר דידעינן שלא יהא להחמץ אוכלים ע"י אורחים וכדו' לכך אנו מבערים הכל מע"ש ואנו משאירים רק כפי אכילתינו (וגם לחם משנה) בשבת ואין אנו מהדרים לבער בזמנה שהוא י"ד, שהרי נתבאר שגם י"ג הוא זמנה בכה"ג ואנו חוששים לתקלה בביעור של שבת ועדיף הכל לבער מלפני השבת.

עוד כתב במ"ב דאף בשריפת י"ג שהוא בער"ש יזהרו לשרפה עד שעה שישית ככל השנים שלא יבואו להחליף בשאר שנים, והוא גם כמו שנתבאר דלא קבעו זמן חדש ב"ג לבד כשי' ר"מ שלכך לשי' מותר לבער עד השבת אלא שקבעו שגם י"ג וגם י"ד הוא זמנה ולכך רק עד חצות.

4. ספר יערות דבש - חלק שני - דרוש יז

וידוע [פסחים מט ע"א] י"ד שחל בשבת ר"מ אומר מבערין מלפני שבת, וחכמים אומרים מבערין בזמנו. וזה שנחלקו אסתר ומרדכי, כי אסתר סברה כר"מ, ולכך ביום י"ג ביערה חמץ, ולא ידעה כשומר מצוה, אבל מרדכי חכם לבב דייקא, דס"ל כחכמים, יודע עת הראוי דהיינו ב"ד בשבת ולא מקדם, ולכך מרדכי ידע וכו', כי לא עסק בערב שבת בביעור חמץ וא"ש:

אבל הענין למה תלה הידיעה בעסק ביעור חמץ הנ"ל, הוא, כי יש להבין במה נחלקו ר"מ וחכמים, הוא, כי אמרו [שבת קיח ע"ב] שבת מכפרת אפילו עובד עבודה זרה כאנוש, ויש בזה סברה, כי שבת בעצמה מכפרת ואין צריך לתשובה עוד, וביטול יצר הרע, או שבת לבדה לא מהני, רק צריך ביטול יצר הרע ותשובה בצדה. וידוע כי ביעור חמץ מורה על תשובה, וביעור חמץ ושאר בעיסה יצר הרע מקרבו לבערו ברוח נשבר ונדכה. וזהו דס"ל לר"מ מבערין מלפני שבת אין צריך ביעור חמץ, כי שבת מבטלת כח יצה"ר. אמנם חכמים ס"ל לשבת צריכה ביטול יצה"ר ותשובה, ולכך מבערין הכל בזמנו:

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

ההולך לשחוט את פסחו. ויל"ד במי שיש לו חמץ בביתו וביטלו ויכול לבערו בנקל בלא ליבטל מפסח ומ"מ אינו מבערו **האם זה נחשב שמדרבנן עובר בב"י** והיינו דמתקנת חכמים לא סגי בביטול. או דאינו עובר בב"י מדרבנן אלא דחז"ל תיקנו שצריך גם לבער ואת"ל דכל שלא ביערו עובר מדרבנן בב"י א"כ אולי יש לדון אם שחט פסחו בכה"ג [שיכול בנקל לבער ולא ביער ורק ביטול] אם הוא עובר מדרבנן על איסור דלא תשחט על חמץ. ונראה פשוט דרבנן לא אמרו שעובר בב"י דרבנן. אלא רק חיבוהו לבער (וכ"ש שאינו עובר אלא תשחט על חמץ דרבנן).

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

ההולך לשחוט את פסחו. כתב החת"ס דמי שיש בידו חמץ של נכרי וקיבל עליו אחריות הגם דעובר בב"י דגורל"מ כממון דמי לגבי חמץ בלבד מ"מ אין בזה איסור לא תשחט על חמץ דלענין לא תשחט זהו בחמץ שלו דווקא. והשאג"א חולק. ע"ש. ובמשהה חמץ ע"מ לבערו לשיטת התוס' (כ"ט ב) דאינו מוזהר בב"י יש להסתפק אם עובר בכה"ג משום לא תשחט על חמץ. ובוהו לכאורה יתהפכו השיטת דבזה החת"ס לחומרא ושאג"א לקולא. דלחת"ס תלוי במה שזה שלו. והרי זה שלו. ולשאג"א דתלוי באיסור בב"י והרי כאן אין איסור בב"י. אך במשנה לא משמע כן דהו"ל שהולך לשחוט פסחו יכוין לבערו ומ"ל לבטלו אא"כ כדי שלא יעבור אף אדרבנן, וצ"ב. [ואלא אם נאמר דלחת"ס תרתי בעינין כדי לעבור בלא תשחט. וצ"ב בכ"ז].

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

ואם לאו מבטלו בלבד. לשון המשנה משמע דסגי ביטול בלבד ולא צריך דיבור. וכ"כ הרמב"ם ז"ל, אך דעת הר"ן דצריך דיבור בפה דווקא, ומה שאמרו מבטלו בלבד היינו דלא צריך להשמיעו לאזניו ואף דבשב"ל אינן דברים. ודברי הר"ן צ"ב טובא דהרי זה דבר שעושה בינו לבין עצמו ובינו לבין קונו וכמוש"נ ברמב"ם וש"ר. ואולי כוונת הר"ן דזהו תקנת חכמים בחמץ שיוציא בפיו כדי לחזק אצלו הגמירות דעת. ולכך לא בעינן לפני ג' אנשים.

8. שערים מצויינים בהלכה

דף מט. משנה ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו', יחזור ויבער. הקשה בתשו' חסד לאברהם (מהד"ת סי' ס) הא קי"ל כל המקודש מחבירו קודם את חבירו, ושחיטת הפסח בודאי מקודש מביעור חמץ, דמה"ת סגי בביטול, ותירץ דהכא שאני, דלהציל מעבירה קודם למקודש, ולכן פסק דלמול מילה שלא בזמנה קודם למילה בזמנה, כשיש שני תינוקות למול, דהא התינוק בזמנו כל היום זמנו, ורק משום זריזות מלין בבוקר, משא"כ התינוק שלא בזמנה החיוב בכל רגע ורגע, וכן מוכח מדברי המג"א (סי' רמט סק"ה), ומסתייע נמי מדברי התוס' במס' מו"ק (ח: ד"ה בפני). אבל בתשו' יד אליהו מלובלין (סי' מא) פוסק להקדים את שזמנו קבוע לו, ובנה יסודו אהא דכל המקודש מחבירו כו', וגם דקי"ל לקמן (סח:) חביבה מצוה בשעתה. וכן בשו"ת ברית אברהם (או"ח סי' יד) פסק כן.

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

סעודות מצוה ודרגותיה ולהשתתף בה

משנה. ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו. מהמשנה נשמע דרק לסעודת אירוסין התירו אבל לסעודת מילה לא התירו. וצ"ל דלא התירו משום מעלת סעודת מצוה אלא משום שמחת חתן וכלה וזהו מצוות חסד וגם יש לו חלק במצות האירוסין שעצם השתתפותו בשמחה עושה קורת רוח לחתן ומחזק קשר הזיווג ע"י השמחה. וגם לרמב"ם דהתירו גם לשאר מזומנין יש מקום לומר דלא התירו אלא בסעודת אירוסין מצד בין אדם לחבירו של שמחת חתן, אלא דמלשון הרמב"ם עצמו משמע דהתירו לכולם גם בשאר סעודות מצוה.

ולאכול סעודת אירוסין. מה שיש בפוסקים דעל סעודת מילה מי שמזמינים אותו הריהו צריך לבוא לסעודה. דסעודת מילה הוי סעודת מצוה כמ' בשלט"ג מגילה ג' ועי' כן בתוס' לקמן קי"ד ע"א. ומ"מ בסעודת נישואין אין לחוש לזה דהרי מבואר בפוסקים דכשיש שם אנשים שאינן מהוגנין אין חיוב לבוא ובסעודת נישואין כזמנינו שיש ציבור גדול, רחוק מאד שיהיו כולן מהוגנין (ואנשים מהוגנים היינו המקיימים מה שכתוב בשו"ע).

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

מהו סעודת אירוסין שהוא מצוה

משנה. ולאכול סעודת אירוסין. ובזמנינו כתבו הפוסקים דגם סעודת שידוכין מה שעושים על גמר הקניין בין חתן לכלה נחשב סעודת מצוה. והיינו המעלה המיוחדת של סעו"מ שמצינו במשנתנו מצד שמחת חתן וכלה. דזה שייך

גם בסעודת השידוכין וכו"ל. אכן נראה פשוט דמה שיש נוהגין היום לעשות "ווארט" ואחר כך עושין סעודת תנאים ברוב עם. בזה רק הווארט נחשב לסעודת מצוה אך מה שעושין אח"כ סעודת תנאים אין זה סעודת מצוה כיון שזה אחרי הקניין. ולא עדיף מסעודת סבלונות דקיי"ל כר' יוסי דאינה סעודה של מצוה. ואף למ"ד דהוי מצוה שאני התם שיש קורת רוח ושמחה בשילוח הסבלונות והוי ההשתתפות בזה חסד וקירוב דעתם זל"ז, ומשא"כ בסתם מסיבה שאין בזה טעם מספיק לדחות תקנ"ח דביעור חמץ.

11. ספר דבר יעקב

המאירי כתב בין שבאו על עסקי ממון ובין שבאו על עסקי נפשות יש חשש פיקוח נפש ואפילו היה לו שהות לחזור לביתו ולילך להציל, לא יחזור שאין משהין כשיש סכנת נפשות. ומוסיף המאירי שאפילו עברה שעת הביטול, משום חשש נפשות לא יחזור אף שעובר בכל יראה.

ז' להציל מן הנכרים ומן הנחר ומן הליסטים ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו - הביאור הלכה [סימן תמז-ו] מסתפק האם הא דהקילו בהצלה הוי משום פיקוח נפש או שהקילו גם בשביל הצלת ממון.

12. תוספות מסכת פסחים דף מט עמוד א

לשבות שביתת הרשות - [1] פ"ה שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם ולילך ד' אלפים לדבר הרשות וקשה א"כ תיקשי למ"ד בפ' בכל מערבין (ערובין לא.) אין מערבין אלא לדבר מצוה [2] ונר' לר"י דה"פ לשבות שביתת הרשות שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו.

13. ספר דבר יעקב

י' תד"ה לשבות וכו' וקשה א"כ תיקשי למ"ד בפ' בכל מערבין אין מערבין אלא לדבר מצוה - המצפה איתן הב"ח והמג"א [סימן תטז הובא בח"י רע"א] מתרצים לפי הפוסקים שכתבו שדוקא במערב בפת בעינן לדבר מצוה, אבל מערב ברגליו יכול לעשות אף לדבר הרשות.

14. ספר דבר יעקב

יד] כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה - כי המשתתף נראה כמסכים עם השידוך. ההג' אשרי מביא המרדכי [אות תרה] שמקשה היאך אנו איכלים בסעודת בת כהן לישראל או בת ת"ח לעם הארץ. המרדכי מתרץ שע"י שאומרים שם שירות ותשבחות לה' נחשבת הסעודה לסעודת מצוה. [שמעתי לבאר, דלכן נהגו להפסיק דרשת החתן, כדי להראות שהוא ת"ח וא"צ לומר דברי תורה ותשבחות].

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

כגון בת כהן לישראל. וכן נפסק בשו"ע שלא תנשא בת כהן לישראל דאיכא זלזול בשבט הכהונה כשנשאת לזר. וכתבו האחרונים דיש להקל בצירוף הטעם שאין הכהנים היום מיוחסים, אכן אם יש להם כתב יחוס הרי אם יכולים להקפיד על זה עדיף כהן ואם לאו מותרים...

16. דף על הדף פסחים דף מט עמוד א

בגמ': דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה וכו' ל"ק בת"ח הא בע"ה.

פרש"י דת"ח שבח הוא לאהרן אבל ע"ה ישראל גנאי הוא לאהרן שידבק בזרעו. המהר"ם שיק (בשו"ת אבהע"ז סי' ו') נשאל אם בזה"ז רשאי ת"ח לישא כהנת, דאפשר דנאמר גם לענין זה דאין בזה"ז תלמיד חכמים וכדקי"ל (יו"ד סי' רמ"ג ס"ע ב'), ובפרט יש לעיין בבחורים שבודאי עדיין לא הגיעו למדרגת ת"ח אי רשאי לישא כהנת, וע"ש שצדד להקל מצד שאין הכהנים היום מיוחדים.

וכתב המהר"ם שיק בזה דאין ת"ח בזה"ז, מ"מ בכלל עמי הארץ ג"כ לא הוי, וע"כ נראה דבדאי בחור מופלג וירא שמים יוכל לישא כהנת וזיווגו עולה יפה, דהא אפילו יניק וחכים אנו חייבין לכבדו ולהדרו, ובדאי אין זה גנאי לאהרן, ואדרבה לכבוד יחשב.

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

הא בת"ח הא בע"ה. קשה דהוי ליה למימר הא דאינו ת"ח שהרי בין ת"ח לע"ה רב המרחק וצ"ל, וכן כתב החיד"א דזה מחלוקת ויש כאן שתי דיעות איבעי ת"ח או דסגי באינו ע"ה וכו"ל, ודעה ג' דרק בכהן מותרת וכל' רש"י ד"ה בת כהן דינה לינשא לכהנים ולא לישראל.

18. תוספות מסכת פסחים דף מט עמוד ב

אמר רב כהנא אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי - משמע שלא היה כהן והא דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ת.) רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן בשביל אשתו היה לוקח כדאמרינן בפ' הזרוע (חולין דף קלב.) רב כהנא הוה אכיל בשביל אשתו והא דאמר בפרק ערבי פסחים (לקמן קיג.) א"ל רב לרב כהנא פשוט נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא כהנא [וגברא] רבא אנא לא בשביל שהיה כהן אלא שכך היה שמו.

19. ספר דבר יעקב

רע"א [בחי' לקידו' ובגליון השו"ע יו"ד סימן סא-ח] כתב שדברי התוס' תלוי במחלוקת בגמ' בחולין, לפי שיטת עולא אמרינן במתנות כהונה כהן ואפי' כהנת, ודוקא לגבי מנחת כהן נתמעטה כהנת דכתיב אדרון ובניו ולא בנותיו, ולפי שיטתו ה"ה בפדיון הבן אמרינן כהן ואפי' כהנת, ולפי שיטת ר"א בן יעקב איכא במתנות כהונה ריבוי לרבות כהנת, ולפי שיטתו בפדיון הבן דליכא ריבוי א"א לתת לכהנת.

רע"א [תשובה סימן רג] כתב, הא דיוצאים מצות נתינה ע"י הנתינה לבעל של כהנת, הטעם משום שאיזי גיחא לה שיתנו לבעלה, והיא נתנם לו.

20. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף מט עמוד א

לא גלאי כו' מוכח מזה שלא היה כהן כמ"ש התוספות וקאמר על שהוא ישראל ונשא כהנת לא עלה זיווגו יפה שהוצרך לגלות ממקומו ומיהו רב כהנא ת"ח הוה ואמרינן לעיל דשבח הוא לו לישא כהנת גם אם הוא ישראל וי"ל דמשום ענותנותיה לא החזיק עצמו בת"ח ומיהו הם שא"ל והא למקום תורה גלית הוי מצו למימר לא תלמיד חכם אתה ודו"ק:

21. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

ענוה אמיתית ויש חילוק אם הוא במקום שמכירים אותו אמר רב כהנא וכו'. וקשה למה לא אמרו לו תלמידי שהרי ת"ח הוא ומתריץ המהרש"א שרב כהנא אמר כן מתוך ענוה וקשה על המהרש"א וכי זו ענוה, הא אמרינן בב"ק קי"ז דרב כהנא כשעלה מבבל אמרו ארי עלה מבבל ור' יוחנן לא היה יכול לומר השיעור שרב כהנא היה מקשה עליו קושיות הרי שמדובר בגדול הדור וכי ענוה שקר הוא דמשה רבינו היה עניו והכי לא ידע שגדול הדור הוא, אלא ענוה אמיתית היא שיודע ומכיר מעלותיו

וערכו ומודה לה' על המעלות שנתן לו ומה שהגיע לכך אינו חושב שמגיע לו על מעלותיו כבוד ואינו מחזיק טובה לעצמו כי לכך נוצר. וא"כ מה ענין ענוה לזה. ונראה דרב כהנא הוא דעה שלישית כנ"ל וסובר דאף ת"ח מופלג לא ישא בת כהן ותנשא לכהן דוקא.

22. משך חכמה על ויקרא פרק כב פסוק יג

ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה כו' - אמרו (פסחים מט) דעונש שנושא בת כהן. ואמרו שם דבת"ח ניחא ליה לאהרן, יעו"ש, דלדבק דזרעיה. ואמר שם דרב אידי ב"א נסיב כהנתא ופקן מיני' כו' דסמיכי ר' יהושע בר אידי. ולכן כי חלש רב כהנא שדרוהו רבנן לרב יהושע בר' דרב אידי, דשמא מת על שנושא כהנתא, לכן שלחו אותו להראות, דבת"ח ניחא ושבח לו, יעוין ריש פסחים (דף ג סע"ב) ולכן רמי ב"ח, דנסיב ברתא דרב חסדא, בת כהן (ברכות מד), שכיב על דלא אזמן לרב מנשה ב"ת, (שם מז:), דכיון דהיה מחשב את ר' מנשה לעם הארץ (שם מז:), תו לא חשיב גם הוא ת"ח להדבק בזרעיה דאהרן. ויעוין זבחים דף צ"ו ע"ב ודו"ק היטב.

23. ספר דבר יעקב

[ית] כל הנהגה מסעודת הרשות לסוף גולה - המהר"ל [נתיבות עולם נתיב התורה פ"ג] מבאר שת"ח צריך להתרחק מהנאות הגוף, ואם נהנה מסעודת הרשות הרי נמשך אחר הנאות הגוף. ולכן ראוי לגלות משום שמנתק עצמו מהחיבור לעליונים.

24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

כל הנהגה מסעודת הרשות לסוף גולה. במרגיל עצמו לסעודות כאלו. ובסוף גם בביתו ירגיל עצמו לזה. ויכנס לחובות ויצטרך לגלות.

25. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

ת"ח המרבה סעודתו. היינו כשאין זה סעודת מצוה ושעור מרבה היינו יותר מהרגיל או כשהוא שקוע בזה. ויש בזה חילול השם ממש. ולעיל קאמר דאין ת"ח רשאי ליהנות מסש"מ, והיינו שהוא זלזול בכבוד התורה שת"ח ישתתף בכל סעודה ובכל סעודת נישואין בסתם.

26. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

וישא בת ת"ח... מובטח שבניו ת"ח. והיינו שאין בת ת"ח מעלתה בעצם הנישואין לבד אלא גם בכדי שיהא מובטח על חינוך ילדיו לתורה"ק, באם לא יעלה בידו להנך ח"ו. ולפי"ז ל"ד בת ת"ח ממש אלא כל שהיא בת תורה כשיודעת ערך התורה ויש בה רוח לזה סגי (ובשם החזו"א שהלומדת בבית יעקב הריהי כבת ת"ח).

27. דף על הדף פסחים דף מט עמוד א

בגמ': לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח. ועיין בברכי יוסף (אבהע"ז סי' ב') שכתב דנראה דאף לדעת המהרי"ו ודעמיה שכתבו דדין תלמיד חכם שנאמר בכמה ענינים ליתיה בזמן הזה, מ"מ לענין לישא בת תלמיד חכם נראה דשפיר נוהג דין ת"ח בזה"ז, "דאם עינינו ענו בנו שהתלמידי חכמים לא דומים לדורות הראשונים, גם הבעלי בתים אין דמיונם עולה לאשר היו לפנינו בישראל", וחזר הדין דהמובחר הם הת"ח ויש לו לישא בת ת"ח.

28. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף מט/א

לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו. כלומר אף על פי דסתם תלמיד חכם אין לו מעות להוציא נדוניא חשובה לבתו, ולכן מוכרח שהבעל יעשה לה תכשיטין ולבושין, ימכור כל מה שיש לו ויקחנה ויעשה לה מכיסו. וכן בהשאת בתו לתלמיד חכם דמסתמא אין לו מעות, וצריך אביה להרבות לו בנדוניא כדי שיהיו המעות אחר כך עזר לפרנסתם. ואמרו לעולם כלומר אפילו בזווג שני שהוא לפי מעשיו ישתדל בכך. או הכונה אפילו אם נמצא לו אשה מקרוביו דראוי ליקחנה כפי נימוס העולם, עם כל זה ישתדל לישא בת תלמיד חכם:

29. ספר דבר יעקב

סימן תרננ], ולמה כאן ימכור כל אשר לו./ומתרצים
אין כאן הוצאה אלא השקעה ורוח [לצורך עצמו].
עוד מתרצים זהכא מדברים במצוה שנמשכת כל
ימי חייו.
הברכ"א מתרץ דשאני הכא שעתיד כל הדורות
של צאצאיו תלוי בזה.

יש] לעולם לעולם ימכור אדם כל אשר לו
וישא בת ת"ח וישיא בתו לתלמיד חכם - יש
מקשים למה יוציא כל אשר לו, הרי על מצוה אדם
חייב להוציא חומש מנכסיו [כתו' ג. והובא ברמ"א

30. חתם סופר מסכת פסחים דף מט עמוד א

שאם מת או גולה. פ"א אי ה"י חי ה"י מגדלו לתורה לעולם אעפ"י שנשא בת ע"ה אבל אי ימות ויגלה ע"כ צריך זכות
אבותיו לסייע שיהי' ת"ח או יאמר בהפך דאמרו בנדריים ת"ח אין בניהם ת"ח מפני שמבזים לע"ה לכן אמר שעכ"פ
אם מת או גולה שמייתה וגלות מכפרת מה שקרא להם ע"ה וביזה אותם אז יהי' בניו ת"ח משא"כ כשישא בת ע"ה
אפ"י מת או גולה יהיו בניו ע"ה:

31. ספר דבר יעקב

כ] משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה
ומתקבל - הא דהמשילו זיווג לענבי הגפן, מבאר
בספר שלמי שמחה [עמ' עא] כי הגפן אינו עומד
בפני עצמו אלא נתמך על עצים שקדמיהו, וזה שבח
לאיש ואשה שהם מיוסדים ונתמכים על דרכי אבות
ואמהות שקדמום.
עוד מבאר כי בכל הפירות הפרי חשוב יותר
מהמשקה היוצא ממנו, מלבד הגפן שהיין חשוב
מהענבים, וגם הברכה שמברכים עליו חשובה יותר,
וזה מברכים את הזוג, שיהיו כמו הוריהם ואף יעלו
עליהם.

32. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף מט/א

דבר נאה ומתקבל. פירוש יש ענבים עושים יין שמראהו אדום הרבה, ויש עושים יין שמראהו נוטה ללובן,
וכשמתערבים זה עם זה יהיה המראה נאה. ויש ענבים שעושים יין מתוק הרבה ואינו מתקבל כל כך מחמת רוב
המתקות, ויש ענבים עושים יין מר הרבה וכאשר יתערבו זה עם זה יהיה מתקבל על האדם. אך תערובת ענבי הגפן
עם ענבי הסנה אינו מתקבל, כי ענבי הסנה עושים משקה חמוץ הרבה והרי זה מקלקל גם יין של ענבי הגפן
בתערובתם עמו, וגם המראה יהיה מכוער:

33. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד א

משל לענבי הגפן בענבי הגפן. והיינו שבגפן יש שענביו שחורות ויש גפן שענביו ירוקות וכו' וטעמם שונה, אך
היין הנסחט מהם מתערב ומתמזג יפה יפה והוא נאה ומקובל.

34. תוספות מסכת פסחים דף מט עמוד ב

לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות - משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקות והא דאמר בפרק
השותפין [ב"ב ח:] והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע אלו גבאי צדקה ומצדיקי הרבים ככוכבים אלו מלמדי תינוקות
[1] צ"ל דזוהר הרקיע עדיף מזוהר כוכבים.

35. חתם סופר מסכת פסחים דף מט עמוד ב

ישא בת גבאי צדקה. עבצל"ח דבר נאה ומתקבל ולע"ד לעשות סמוכין לדברי התו' דנהי דככבים מזהירים טפי מ"מ אין האור משלהם כ"א מה שמקבלי' מהחמה אבל הרקיע אינו מזהיר כ"כ אבל אורו משל עצמו ומאיר לנו היום וה"ק גבאי צדקה אינו כ"כ כמלמדי תנוקות מ"מ הוא מחלק לאחרים ובתו' רגילה לפזר לעני' כאשתו של חנוך הנחב' בתענית כ"ג ב' משא"כ בת מלמדי תינוקות שרגילות להנות מכבוד התורה וק"ל:

36. צל"ח מסכת פסחים דף מט עמוד ב

ישא בת גבאי צדקה. התוס' בד"ה לא מצא וכו', הקשו דכאן משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקות ובהשותפין [ב"ב ח' ע"ב] משמע דמלמדי תינוקות יזהירו יותר מגבאי צדקה, ונדחקו בזה. [2] ונלע"ד דרש"י המתיק זה בלשונו הכא שכתב בד"ה בת גבאי צדקה, שאין ממנין אלא אם כן טובים ונאמנים. כוונתו לתרץ קושיית התוס' דודאי מלמדי תינוקות כשמתנהגים במלאכתם בלא רמיה עדיפי יותר מגבאי צדקה אף שגם הוא עושה בלא רמיה, אבל מ"מ אין בודקין המלמד קודם שממנים אותו ואי אפשר לבדקו, ובאמת אמרו שם בהשותפין ומצדיקי הרבים וכו' אלו מלמדי תינוקות כגון מאן כגון רב שמואל בר שילת, אבל הגבאי צדקה בודקין אותו אם הוא נאמן קודם שממנים אותו על הצדקה, ולכן ישא בת גבאי צדקה שכבר בדקוהו.

37. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

מדרגות במעלות בת זוגו

ישא בת גדולי הדור. פירש"י אנשי מעשה וצדיקים והיינו שהם דואגים לציבור לתקן כל הנצרך להם כבורות מים וכדו' ברוחניות וגשמיות, ולכך בתם גדלה במדות טובות ומדת החסד וההטבה, והוא סיבה לחינוך ילדיה לטובה. ופחות מזה הם ראשי כנסיות שאין הם אנשי מעשה לכל כלל ישראל, אבל מ"מ הם דואגים לכנסיותיהם ומושרש בהם המדות טובות כנ"ל. פחות מהם הם גבאי צדקה, דאף שאין דואגים לכל צרכי סביבם מ"מ הם דואגים לכה"פ על עניני הצדקה וההטבה בממון עם העניים.

38. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

בזמנינו ללכת עם ע"ה בדרך

ולא ישא בת ע"ה וכו'. וכל הסוגיא עי' תוס' דאיתא בסוטה דיש כמה סוגי עמי הארץ יש שאינו אוכל חולין בטהרה אך יש לו שייכות לתורה"ק, ויש שאינו מקפיד על מצות ציצית שאינו הולך בציצית כל היום ויש שאין מגדל בנין לת"ת רח"ל. אך ע"ה דשמעתין זהו בדרגא הנמוכה ביותר כמו שמבואר להלן שחשוד על שפיכות דמים. [ובזמנינו חזינו דאף חילוניים גמורים יש מהם שאינם חשודים על שפיכ"ד ומתנהגים בדר"א והיינו דמאחר שיש מוראה של שלטונות אזי לא חיישינן ע"ה].

39. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

ע"ה אסור לו לאכול בשר. על דרך הפשט איסורו משום שאינו בקי לדקדק בהלכות טריפות ושחיטה ומליחה וניקור הגיד והחלב [ובו"ה] וקרא אסמכתא בעלמא. ויש שמפרשין שגם כשהבשר גלאט כשר אסור לו מצד שאין לו זכות לאכול בשר וכמו אדה"ר וכו' קודם המבול.

40. ספר דבר יעקב

ה' תניא רבי אומר ת"ח אסור לאכול בשר – הרמב"ן [חגיגה כב.]. ומהר"ם חלאה והמהרש"א מקשים למה נקט בשר ולא נקט דגים ושאר מאכלים. ומתרצים שדוקא בשר אסור לו לאכול שיש בה הרבה הלכות של דם וחלב וגיד הנשה, ומי שלא למד תורה ודאי יכשל לאכול איסור, משא"כ דגים שבקלות אפשר להבדיל בין היתר לאיסור ע"י שיראה בהם קשקשים. וכ"כ המאירי והר"ן והריטב"א.

רבינו דוד כתב [פי' שני], שהוא כבהמה ולכן לא הותר לו לאכול בשר אלא לאכול עשב השדה כבהמה, והוא דרך הפלגה.

41. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף מט/ב

עם הארץ אסור לאכול בשר. נראה לי לאו איסורא ממש קאמר, כשאר איסורים שצריך להפרישו מהם בחזקת היד, אלא הכונה רצונו לומר אינו ראוי שיאכל בשר, וכיוצא בזה פירש הר"ן ז"ל סוף פרק קמא דעבודה זרה על מה שאמרו אסור לעשות שותפות עם הגוי, דאפילו איסורא דרבנן ליכא אלא ממידת חסידות היא דאסור יע"ש. ועל פי הפשט נראה לי בס"ד טעם שראוי למנוע עם הארץ מאכילת הבשר, מפני דאכילת הבשר תלויה בכמה הלכות של שחיטה וטרפיות, ואם עם הארץ יאכל בשר וירגיל בו, אז כאשר יזדמן במקום שאין שם שוחט ישראל כגון בספינה או במדבר, הוא אינו יכול לכבוש תאותו ורוצה הרגל שלו ואז אוכל בשר נבילה וטריפה של גוים, דמאחר שאין לו תורה אינו יכול לכבוש תאותו, ולכך טוב לו שלא יאכל בשר גם במקום שמצוי לו בשר כשרה כדי שלא ירגיל תאותו בו, כך יאות לו. ונפקא מינה לדידן אם אפשר לנו שלא נרגיל אותו באכילת הבשר, כגון שהוא כבוש תחת ידינו כך יאות לעשות לו. וכל זה כתבתי לפי הפשט, אמנם רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב, פירש הסיבה שראוי למנוע לעם הארץ מאכילת הבשר, מפני שאינו יכול לתקן לברר נצוצות קדושה מן הבשר באכילתו אותו. יע"ש הטעם באורך וברוחב. ועוד כתב טעם אחר כדי שלא ידבקו בו הסיגים שיש בבשר, ונפשות הרעות שמגולגלים בו מפני שאין לו תורה כדי שיוכל לדחותם יע"ש. ולפי דברי רבינו האר"י ז"ל יובן בס"ד הטעם מה שלא נזכר בדברי רבי מניעה מבשר דגים, כי הדגים אין בהם סיגים הרבה דלכן אסיפתם מתירן, ודוק:

ובדרך דרש נראה לי בס"ד הטעם דעם הארץ אסור לו לאכול בשר, כי יעקב ועשו חלקו העולמות, ולכן אין לזרע יעקב בעולם הזה המותרות שהוא בשר אלא רק מאכל קיום הנפש, ברם הם זוכים בבשר ובכל מותרות מכה עסק התורה המקיים עולם הזה והוא ליה כמציל מזוטו של ים, ועל כן עם הארץ שאין לו תורה אין לו זכיה בבשר שהוא מותרות, דנמצא אוכל מחלק עשו:

42. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

ביוהכ"פ שחל להיות בשבת. קמ"ל חידוש דאף שקי"ל דע"ה אימת שבת עליו ונאמן על המעשרות וכו', אבל הכא מיירי בע"ה ירוד ביותר שאף שחל בשבת חשוד על הכל כדלהלן ומותר לנחרו.

43. דף על הדף פסחים דף מט עמוד ב

בגמ': אר"א עם הארץ מותר לנוחרו ביוהכ"פ שחל להיות בשבת וכו'. ובהגהות יעב"ץ שם כתב בשם ספר חסידים דמפרש כשרודף עם הארץ ביום כיפורים אחר יהודי חברו להורגו, ואף על גב דבסתם רודף אם יכולים להציל לנרדף באחד מאבריו של רודף אין רשאים להורגו, אבל בעם הארץ אין חוששין לו כל כך, אבל באופן אחר בודאי אסור להורגו, עיין שם.

44. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

על חיי חבירו לא כל שכן. שיכול להתרגז בקל ויהרגנו על דבר קטן, אמנם בזמנינו כמעט ואינם מצויים ע"ה אלו ומאחר שיש עליהם אימת המלכות וכו"ל. ולכך מותר להתלוות עמו בדרך וקרא אסמכתא היא.

45. תוספות כתובות דף סב/ב

דהוה צניע ומעלי - והא דאמר באלו עוברין (פסחים מט:): אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור משמע דלא הוה מעלי [1] איכא למימר דהתם לאו משום שהיה שונא תלמידי חכמים אלא משום שהי' סבור שמתגאין על עמי הארץ מפני תורתן והיו תלמידי חכמים שונאים אותם וגם משום שלא היו מניחין אותם ליגע בהם כדאמרינן (חגיגה דף יח:): בגדי עם הארץ מדרס לפרושים אבל מכל מקום שומר מצות היה. רבינו תם:

46. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

כשהייתי עם הארץ אמרתי וכו'. תוס' בכתובות ע"ב: מקשים דהתם אמרינן שבתו של כלבא שבוע ראתה בר"ע שהיה צנוע ומעלי ותיצו דר"ע במדותיו הטובות והתבוננותו ראה איך שת"ח נזהרים ומתרחקים מע"ה כאילו אינם מהכלל, וסבר שהוא משום יהרא שיש בת"ח, לכן לגודל קנאתו לאמת לפי הטעות שלו רצה לנשכם כחמור

(יותר מסתם ע"ה). ולא ידע שהזהירות של הת"ח מע"ה הוא משום שלא יטמאו, שבגדי ע"ה הם מדרס לפרושים (ובאמת מרחמים הם על הע"ה).

47. רישב"א על כתובות דף סב/ב

חזיתיה ברתיה דהוה צניע ומעלי. וא"ת והא אמרינן בפסח ראשון (מ"ט ב') אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, [2] ויש לומר שזהו קודם לכן אבל אחרי כן חזר למוטב שהיה צנוע ומעלי ואחרי כן קבע עצמו לתורה כדאיתא הכא:

48. שערים מצויינים בהלכה

(קכו: ד"ה ומעשה). ועי' בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' ריב) שהביא ראייה מכאן, דמי שיצא עליו שם רע בילדותו ואח"כ עשה תשובה, הוא משובח וטוב ומקבלין אותו.

49. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף מט/ב

מי יתן לי תלמיד חכם ואשכנו כחמור. נראה לי בס"ד טעם לדברים אלו על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בביאור מדרש הנעלם ברות, דרבי עקיבא היה שרשו מיששכר יע"ש. והנה ביששכר כתיב [בראשית מ"ט י"ד] יששכר חמור גרם, ודרשו רבותינו ז"ל שקיבל עליו עול תורה כחמור למשוי שאינו קץ בריבוי עול תלמודו, לכן רבי עקיבא שהיה שרשו מיששכר, בהיותו עם הארץ שעדיין לא שיבר הקליפה, היה רוצה לעשות הדמיון של החמור בענין המזיק שהוא הנשיכה לעמלי תורה, ואחר כך כששבר הקליפה ולמד תורה קיים בעצמו הדמיון של החמור בענין טוב שקבל עול תורה כחמור למשוי. ובאמת אמרו זרוק חוטר אאורא אעיקרא קאי כי שרשו יששכר. והנה נודע כי הוא היה עם הארץ ארבעים שנה, וארבעים למד, וארבעים לימד, נמצא לפי זה הוא היה אומר כן בארבעים הראשונים, אך בשמנים שנה הבאים אחריהם שהיה לו אהבה עצומה בתורה ולומדיה, ודאי נהפכה אצלו הנשיכה לנשיקה כי במקום השנאה נעשה אהבה. וההפך בין זה לזה כאן כ' וכאן ק' שהפך במספר הוא שמונים, רמז כי באותם השמונים שנה היתה נשיקה במקום נשיכה:

50. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

העוסק בתורה בפני ע"ה כאילו בועל ארוסתו בפניו. פי' דגרע טפי ומאחר שיפרש הע"ה ויסלף בתורה דברים עקומים שאינם נכונים, ויעשה מתוך כך דברים שלא כהוגן ולצרכיו מה שלא היה עושה אילו לא היה לומד כלל.

51. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף מט/ב

כאלו בועל ארוסתו בפניו. י"ל למה קורא את התורה ארוסתו של עם הארץ כאלו שלו ולא של התלמיד חכם, וכי יגרע חס ושלום התלמיד חכם ממנו, ואם חושב את התורה ארוסה לכל ישראל בשותפות, אין מציאות כזו במשל, דאתא לבי תרי לא הזיא. ונראה לי בס"ד דכל אחד מישראל יש לו חלק מסויים בתורה כפי כוחו ושורשו, ובמעמד הר סיני כל אחד מישראל קבל את חלקו ונעשה חלקו שם בסוג אשה ארוסה, ואחר שיבא לעולם הזה ויעסוק בה, אז אותו החלק שלו שהיה בסיני בסוג ארוסה יהיה לו עתה בסוג אשה נשואה, ולכן עם הארץ שלא למד בה נשאר אצלו חלקו בסוג ארוסה, אבל אצל תלמיד חכם נעשה חלקו בסוג נשואה, ולזה אמר כאלו בועל ארוסתו, כי עם הארץ אין לו בתורה חלק שהוא בסוג נשואה אלא הוא בסוג ארוסה דוקא:

52. פתח עינים מסכת פסחים דף מט עמוד ב

תני ר' חייא כל העוסק בתורה בפני ע"ה כאלו בועל ארוסתו בפניו. פירש"י שמביישו. ובמושכל ראשון היה נראה דהיא ארוסתו של ע"ה וא"כ הבא על ארוסת חבירו בסקילה. ותו דאמאי מייחס התורה לע"ה טפי מת"ח ובוודאי הפשוט בזה הוא דהתורה ארוסה ידידיה נמי וזהו שכתב רש"י מאורסה לכל קהלת יעקב כלומר דזאת התורה מאורסה לע"ה ולת"ח. ולהמתיק הענין אפשר דהכונה כאלו הע"ה הי"ל ארוסה ולא אסתיעצא מלתא ונתגרשה ממנו לפי שהיה רועה זונות. אמנם הארוסה כלה נאה וחסודה ונתגרשה שאינו לפי כבודה זה הארוס וחרפה הוא לה.

ואתא איניש אחרניא יקר מחכמה וארס ארוסתו שהיתה כבר ואם בא עליה בפניו ודאי מביישו בושה גדולה דאחר שהיתה מאורסת לו לא זכה וגרשה והיא כבודה בת מלך מושלמת בכל. ונמצא הארוס השני גורם להדיא בושת ופגם לראשון וגדל צערו מאד. וכן הדבר הזה דהתורה מאורסה לכל ישראל. והע"ה מצד מעשיו והתרשלותו באהבתו אותה מתגרשת ממנו כמ"ש אם יום תעזבני יומים אעזבך. ובא זה הת"ח וזכה בה ולומד בפניו הוי כאלו בא על ארוסתו של ע"ה שהיתה כבר ונתגרשה ממנו וזכה בה הת"ח וק"ל:

53. חתם סופר מסכת פסחים דף מט עמוד ב

גדולה שגאה ששונאים ע"ה כו'. ... ושמעתי ממורי הגאון מה' מענדלי לילג ז"ל רב בבה"מ דק"ק פפד"מ דשנה ופירש יותר מהם משום דהגדול מחברו יצרו גדול ממנו והאי ששנה הי' לו יצה"ר גדול ונשאר לו אחר שפירש ג"כ ודפח"ח. ויש לפרש כן בטעם זה ע"ה ששונא יותר מגוי וכן נשותיהם וק"ל:

54. תוספות מסכת פסחים דף מט עמוד ב

ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו - וא"ת מאין יודע שהיא של ע"ה ואור"י כגון ששיירא של ע"ה עוברת וראינו שנפל מהם והשתא משמע דדוקא אין מכריזין על אבידתו אבל לגזול בידים לא אף על גב דלית ליה האי סברא דבסמוך אפשר דנפיק מיניה ברא מעליא ותימה לר"י אמאי ממונו אסור השתא גופו מותר שמותר לקורעו כדג ממונו לא כל שכן דכה"ג אמר בהגזול בתרא (ב"ק קיט.) ובע"ז (דף כו.) גבי מוסר למאן דלית ליה סברא דאפשר דנפיק מיניה ברא מעליא ונר' לר"י דלעיל מיירי במכיר וכופר להכעיס דה"ל הריגתו כמו פיקוח נפש שהוא לסטין וחשוד על הדמים דאי לאו הכי היאך מותר להורגו ביום הכפורים שחל להיות בשבת הלא אפילו נכרי אסור וכן משמע הלשון על חייו אינו חס דמכיר וכופר דיש הרבה עניני ע"ה כדמוכח בסוטה ב' היה נוטל (דף כב.) ואור"י דמה שאנו מקבלים עדות מע"ה כדאמר בפרק חומר בקדש (חגיגה כב.) כמאן מקבלים האינדא שהדווא מע"ה כרבי יוסי.

55. קובץ שעורים פסחים אות רג

(רג) [דף מט ע"א] בהא דאין מכריזין על אבידת ע"ה, כתב הר"ן, דאינו חייב לחזור אחריה, אבל אם באתה לידן חייב להשיבה, קשה להבין טעם החילוק, דמ"נ, אם ע"ה הוא בכלל אחיך, חייב לחזור אחריה, ואם אינו בכלל אחיך כמו שפירש"י ה"ה כנכרי, דאבידתו מותרת.

56. תוספות מסכת פסחים דף מט עמוד ב

ואכלת זו אכילה - נראה דהני שיעורי כזית וכביצה דלא הוי אלא אסמכתא וכן פ"ה בפרק מי שמתו (ברכות כ:) גבי הא דאמר בן מברך לאביו ומוקי לה כגון דאכל האב שיעור דרבנן ופ"ה שם דהיינו כזית וכביצה דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה וכן מוכח התם דקאמר לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם ואכלת ושבעת וברכת והן מדקדקים על עצמם בכזית וכביצה וקשה דכפרק ג' שאכלו (שם מח.) אמר ינאי מלכא ומלכתא כרכי ריפתא בהדי הדדי אמר מאן יהיב לן גברא דמברך לן אייתוהו לרבי שמעון בן שטח וכו' שתה ובריך להו וקאמר רבי שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד דלעולם אינו מוציא אחרים ידי חובה עד שיאכל כזית דגן משמע דאם אכל כזית דגן היה מוציא אחרים ואי כזית דרבנן היכי מפיק להו הא אמר דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ואור"י דהיינו דוקא קטן אינו מוציא אותו שאכל שיעור דאורייתא אבל גדול אפילו לא אכלי כלל יכול להוציא אחרים מדאורייתא.

57. שפת אמת מסכת פסחים דף מט עמוד ב

שם בגמ' עד כמה הן מזמנין כו' פי' רש"י שלשה שאכלו כו' חייבין לזמן לפ"ז י"ל דדוקא לענין זימון פליגי אבל בהמ"ז לכו"ע בכזית צריך לברך [וכמ"ש הפנ"י בברכות (מ"ט ב) להוכיח מדברי רש"י שם במתני' ר"פ שלשה שאכלו אך במהרש"א שם פי' כוונת רש"י באופן אחר ע"ש] אבל התוס' כ' דחייב בהמ"ז מה"ת אינו אלא בכדי שביעה ממש [וכמבואר בתוס' בברכות שם דה"ה דפליגי בחייב בהמ"ז בלא זימון ע"ש] אך הרא"ה שהביאו התוס' מהא דאמרינן דמדקדקין על עצמן כו' י"ל דהיינו שדקדקו ואמרו דגם בכזית או כביצה הוי כדי שביעה דהא האי קרא דישא ה' פניו נאמר ג"כ אז [קודם שהתקינו חכמים וכן פי' היראים (סי' כ"ד) ע"ש וכו"מ במהרש"ל כאן

דלמסקנא דפליגי בקראי לא פליגי אלא לענין זימון ע"ש אבל דבריו צריכין ביאור אכן הרשב"א בברכות שם כ' דאביי פליג אהא דר"ע דאמר דישראל מדקדקין על עצמן וכ"כ הרמב"ן במלחמות בברכות (פ"ג) ע"ש]:

58. ספר דבר יעקב

יג] תר"ה ואכלת וכו' נראה דהני שיעורי כזית וכביצה דלא הוי אלא אסמכתא וכן פ"ה וכו' דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה - שיטת תוס' כאן כמו רש"י בברכות שאין חיוב ברכת המזון מה"ת אא"כ אכל כדי שביעה, אבל אכל כזית או כביצה חייב מדרבנן. וכן שיטת הרמב"ם [ברכות א-א ה-טז].
הראב"ד [ה-טז] משיג על הרמב"ם וסובר שיש חיוב מה"ת אם אכל כזית או כביצה. וכן דעת

59. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

אכילה שיש בו שביעה. וכן אנו פוסקים כר"י אבל כיון שיש פוסקים כר"מ דושבעת זו שתיה לכן אם רוצה לשתות יותר טוב שישתה קודם ברה"מ וא"צ שיעור מלא לוגמיו לשתיה זו אלא כל ששתה עד כדי שלא יהיה צמא בין שהוא מעט בין הרבה כל שרוה צמאונו ה"ז מברך מדאו' לר"מ, ונמצא האכילה כשיעור בעי והשתיה כ"א כפי הצורך לרוויה. (א"ה. וביהכ"פ חזינן אכילה ככותבת לייחובי דעתיה ושתיה אף בפחות מרביעיית שחייב על כמלא לוגמיו).

60. משך חכמה על בראשית פרק יח פסוק ה

ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו - ע"ד הלצה דשיטת היראים (עמוד היראה כד) דאכילה בלא שתי' אינו חייב בברה"מ"ז לכן אמר שלא אתן רק לחם לאכול בלא שתי' ולכן אחר סמוך תיכף תעבורו שלא תצטרכו לברך.

61. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

חזרתו כטומאתו. דחזינן גבי טומאה דלכביצה יש חשיבות ומשא"כ בחמץ ששייך ביטול.

62. שערים מצויינים בהלכה

מה טומאתו כביצה אף חזרתו כביצה. פרש"י ומדרבנן היא ואשיעור טומאתו אסמכוה, וטומאת אוכלין בכביצה. [ואפשר לומר הטעם דסמכוה לשיעור טומאה, משום דחמץ בשריפה וטומאת קדשים בשריפה, ולעיל (טו:) איתא דבשעה שבע שנאסרה מן התורה נשרפת עם הטמאה, ופרש"י דכיון שאסורה החמץ מה"ת אין לך טומאה גדולה מזו.

63. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מט עמוד ב

והיה ביום ההוא וכו'. והיינו דנקט כל האגדתא דלהלן דכיון דדן במתרחק מירושלים שעבר צופים וכו', לכך הביא שלעת"ל יתרחב מאד וכו'.

1. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אבן העזר סימן עט

תשובה לכבוד אהובי תלמידי ידידי הרב המופלג מוהר"ר דוד יצ"ו:

הלילה הזה הגיעני מכתבך אשר אתה שואל בדבר השידוך המדובר לגיטתך עם בן תורה ויחסן רק שבשעת

חליו השינוי שם שלו הוא כשם אבי הבתולה: אהובי תלמידי לולא אהבתך אין דרכי להשיב בענינים כאלו דברים שאין להם שורש בתלמוד ובפוסקים אך גדול אהבתך הוציאני הוץ לגדרי. דע תלמידי החביב ויהיו דברים הללו חקוקים על לוח לבך לזכרון הכלל הגדול שאין לכל חכמים שאחר התלמוד רשות לומר דבר נגד התלמוד והאומר דבר לסתור קוצו יו"ד מדברי התלמוד לא יחשב בכלל חכמי ישראל, ואמנם כשאנו מוצאים אחד מחכמי ישראל המוחזק בתורה וביראה

בלי ספק שכתב בספר דבר הסותר לדברי התלמוד חייבים אנו למשכוני נפשין לתרץ דבריו שלא דבר רק לשעה או למשפחה פרטית ודברי תלמוד הם על הכלל. וכיוצא

בזה אנו מוצאים לרבינו יהודה החסיד צוואה שלו דברים שכמעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא

ישא בת אחותו ובגמרא אמרו שהוא מצוה, הוא אומר שלא ישא אב ובנו שתי אחיות ורב פפא ובנו נשאו שתי בנות

של אבא סוראה. הוא אומר שלא ישא ב' אחים שתי אחיות ובגמרא שמונים זוג אחים כהנים נשאו שמונים זוג

אחיות כהנות, ותרי בנתיה דרב חסדא הוו נסיבי לרמי ולמר עוקבא בר חמי, וכיוצא בזה בצוואה ההיא. ואם היה

החסיד מצוה צוואה זו לכל ישראל הרי הוא סותר לדברי תלמוד והיה אסור לנו לקבל דבריו כלל:

אבל האמת יורה דרכו כי החסיד לזרעו אחריו צוה לדורי דורות כי ראה ברוח הקדש שזרעו לא יצליח

בזווגים כאלה ובוזה אינו סותר דברי התלמוד שהוא על הכלל ודברי החסיד היא על הפרט, הא חדא. ועוד

אמינא שבלא"ה בשאלה זו ששאלתני אין כאן חשש כלל ואפי' לזרעו של החסיד, ואמינא תרי טעמי להוכיח

שהחסיד דבר רק על עיקר שם העצם הניתן בשעת לידה או שעת המילה אבל לא על שם שנתברך לשינוי

השם. חדא שכיוצא בזה שרו"ל הוהירו על הווגות שהוא סכנה ואמרו בפסחים ק"ח ע"ב כוס של ברכה לטובה מצטרף ולרעה אינו מצטרף, כן אני אומר השם הזה

שנתברך בו לברכה ניתן ולברכה מצטרף שאם היה מוזמן לו לאשה אשר שם אביה כשם העצם שלו היה יכול לקחתה ששם שנתברך מצטרף לטובה והרי יש לו שם חדש

אבל אם מוזמן לו אשה ששם אביה כשם החדש שלו אז שם זה שניתן לברכה אינו מצטרף לרעה ויכול לקחתה ולא יזיק לו שם זה החדש ולברכה ניתן שם הזה ולא לקללה.

הא חדא. ועוד אמינא מסתברא שכונת החסיד לא היה על שם המתחדש דודאי לא חמיר צוואת החסיד מיבמה לשוק וביבמות פ"ז ע"ב ולא נעשה מתים כחיים לענין יבום

מק"ו וכו' עד דרכיה דרכי נועם וגו' ועיין בדף י"ז ע"ב בתוס' ד"ה אשת אחיו שלא היה בעולמו וכו' ומעתה אני אומר כיוצא בזה בצוואת החסיד היום יקח איש אשה ולמחר

יחלה וישתנה שמו לשם חמיו ויגרש בזה אשתו או יחוש כל ימיו לסכנה ואין זה דרכי נועם ולא נתיב שלום הא ודאי שלא היתה כוונת החסיד אלא על שם העצם שהוא שם

עריסה ולא על שם המתחדש. ומלבד כל זה לפי מכתבך רוצה חותנך להתחתן עם צורבא מרבנן ושומר מצוה הוא. ותמהני

על רוב העולם שלתת בתם לעם הארץ הוא פשוט אצלם ואין חושש להמנע והוא נגד דברי חז"ל שאמרו

כאילו כופתה ומניחה לפני ארי ולהתחתן עם צורבא מרבנן ששמו כשמו הם שואלים ולא תהא תורה שלימה

שלנו כצוואה בעלמא. ולכן לדעתי יגמור חותנך השידוך הזה ויעשה מעשיו לשם שמים. דברי רבך הדי"ש:

2. דף על הדף פסחים דף מט עמוד ב

בגמ': תניא היה רבי מאיר אומר כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי וכו'.

כתב הנודע ביהודה (אה"ע מהדו"ת סי' עט) תמהני על רוב רוב העולם שלתת בתם לעם הארץ הוא פשוט אצלם

ואין חושש להמנע והוא נגד דברי חז"ל שאמרו כאילו כופתה ומניחה לפני ארי, ולהתחתן עם צורבא מרבנן ששמו

כשם אבי הכלה הם שואלים ולא תהא תורה שלימה שלנו כצוואה בעלמא. ועיין שם בליקוטי הערות בשם שלחן

העזר שמיישב "מנהג העולם" בזה, דחמירא סכנתא מאיסורא, וצוואה דר"י החסיד נידון כסכנתא.